

Semantiski tuvu leksēmu apguves izpēte neanotētā valodas apguvēju korpusā

Inga Znotiņa

*Rīgas Stradiņa universitāte,
Valodu centrs, Latvija*

Ievads. Lietuviešu valodas apguvē iesācējiem samērā sarežģīts jautājums ir saikļu *o* un *bet* lietojums, it īpaši tādēļ, ka lietuviešu – latviešu tulkojošajās vārdnīcās abiem šiem saikļiem kā atbilsme norādīts lietuviešu *bet*, savukārt lietuviešu – lietuviešu tulkojošajās vārdnīcās tie abi norādīti kā latviešu *bet* atbilsme. Lai arī lietuviešu – lietuviešu vārdnīcās tie ir norādīti kā dažādas nozīmes izsakoši saikļi, atšķirības starp tiem nav skaidrotas, tāpēc apguvējiem, kas vēl nav sasnieguši tādu valodas līmeni, lai patstāvīgi lasītu tekstus, ir nepieciešams papildu metalingvistisks skaidrojums vai nu no skolotāja, vai no mācību literatūras.

Lietuviešu valodā *o* un *bet* izsaka salīdzinājumu un pretnostatījumu. Priekšmetus un parādības pielīdzinot citu citai, visbiežāk lieto *o*, savukārt pretnostatījuma gadījumā – *bet*. Savienojuma konstrukcijās savukārt tendence ir tieši pretēja – pretnostatījumu parasti izsaka ar *o*, savukārt pielīdzinājumu – ar *bet*.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Valodas apguvēju korpusi ir nesena parādība korpuslingvistikā, un to dažādie veidi un izpēte vairumam valodnieku vēl ir samērā sveša. Tāpēc šī darba mērķis ir ar lietuviešu valodas saikļu *bet* un *o* piemēru parādīt vienu no veidiem, kā semantiski tuvu leksēmu nozīmes apguves pētniecībā var noderēt neanotēts valodas apguvēju korpus.

Šim nolūkam izmantots neanotēts lietuviešu valodas apguvēju korpus. Tas sastāv no 2009.–2013. g. Latvijas Universitātē un Liepājas Universitātē lietuviešu valodu mācījušos studentu patstāvīgi rakstītiem tekstiem. Visi autori lietuviešu valodu mācās 1.–2. semestri, un mācību valoda ir latviešu. Teksti korpusā nav laboti. Tajā iekļauts 61 teksts. Korpusa dati analizēti ar programmu *WordSmith Tools*. Visi teksti saglabāti *.txt formātā, un tad izveidoti konkordanču saraksti pēc vārdiem *bet* un *o*.

Rezultāti. Saiklis *o* korpusā atrasts 32 reizes, savukārt *bet* – 80 reizes. Tiesa, uzreiz jāatšķiro saliktie vietniekvārdi *bet kas* (la. *jebkas*), *bet kuris* (la. *jebkurš*) u. tml., jo tajos *bet* nav saikļa funkcijas. Tā kā tekstu autori ir iesācēji un galvenokārt lieto ļoti vienkāršas sintaktiskās konstrukcijas un leksēmas, tādu nav daudz – pieci piemēri. Neanotētā korpusā, kāds ir šis, tādus visvieglāk atrast, izmantojot programmā *WordSmith Tools* iebūvēto iespēju šķirot piemērus alfabētiskā secībā pēc pirmā vārda pa labi. Tātad paliek 75 saikļa *bet* lietojuma piemēri. Tas joprojām ir krietni vairāk nekā *o* lietojuma piemēru. Var pieņemt, ka vismaz daļēji to ietekmē vārdu vienādība lietuviešu un latviešu valodā.

Tā kā izmēģinājuma korpusā datu nav sevišķi daudz, tas nav reprezentatīvs un konkrētu lietojuma veidu piemēru skaits nevar dot pietiekami uzticamu pamatu kvantitatīvai analīzei. Tomēr tajā atrasto piemēru kvalitatīva izpēte parāda valodas apguvējiem raksturīgās lietojuma tendences.

Gan *bet*, gan *o* visbiežāk lietots kā atsevišķs saiklis, nevis savienojuma konstrukcijās. *Bet* lietots gan pretstatījuma, gan pielīdzinājuma nozīmē.

Secinājumi. Neanotēts valodas apguvēju korpus ir samērā viegli izveidojams un lietojams apguvēju valodas izpētes līdzeklis. Valodas mācīšanas procesā nereti ietilpst tekstu rakstīšanas uzdevumi, un šādi iegūto materiālu var izmantot leksikas lietojuma analīzē.

Spriežot pēc korpusa datiem, studenti ir informēti par diviem dažādajiem lietuviešu valodas saikļiem, tomēr to lietojumu vēl nav pilnībā apguvuši. Galvenokārt grūtības rodas, lietojot saikļus atsevišķi, nevis savienojuma konstrukcijās. Ņemot vērā, ka noviržu ir diezgan daudz, domājams, nepieciešams papildus skaidrot *o* un *bet* kā pretstatu un pielīdzinājumu izsakošu saikļu attiecības.